

О. О. Романовський,

доктор педагогічних наук, професор, ректор, Українсько-американський гуманітарний інститут "Вісконсінський Міжнародний Університет (США) в Україні", м. Київ

ЕКОНОМІЧНА ДОЦІЛЬНІСТЬ ІСНУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

Робота присвячена аналізу економічної доцільності існування й діяльності інноваційних підприємницьких університетів, структур і характерних рис комерційної академічної діяльності дослідницьких підприємницьких університетів, виявленню оптимальних організаційно-економічних механізмів інноваційного розвитку зарубіжних підприємницьких ВНЗ для подальшого використання їхнього позитивного досвіду у системі вищої освіти України.

This paper is devoted to the analysis of financial reasons of innovative entrepreneurial universities existence and activity. Structures and special features of commercial academic activity of research entrepreneurial universities are considered. The optimum organizational and economical mechanisms of foreign entrepreneurial higher education institutions innovative development are studied. The positive international experience in this sphere may be used in the higher education system of Ukraine.

Ключові слова: академічне підприємництво, інноваційний підприємницький університет (ВНЗ), підприємство-університет, комерціалізація діяльності ВНЗ, вища освіта.

Key words: academic entrepreneurship, innovative entrepreneurial university (institute of higher education), enterprise university, commercialization of institute of higher education activity, higher education.

ВСТУП

Унаслідок радикальних змін у світовій політичній і економічній системах ВНЗ усіх країн зіткнулися з новими викликами і глобальними проблемами. Комерціалізація вищої освіти серед багатопланових проблем взаємних стосунків університету і суспільства поставила питання щодо існування університетів і коледжів в умовах глобального ринку, утворення ВНЗ нового типу — підприємницьких університетів, підприємств-університетів, проектоорієнтованих професійних підприємницьких університетів. В усьому світі з'являються технопарки, технополіси і наукогради.

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ТА ОГЛЯД ПУБЛІКАЦІЙ ЗА ТЕМОЮ РОБОТИ

Соціально-економічне зовнішнє середовище на зламі ХХ—ХХІ століть примушує університети трансформуватися у бік організаційної моделі, що дає університетським викладачам додаткові свободи. Це, перш за все, свобода активної діяльності, направленої на задоволення сучасних запитів ринку освіти і науки, метою якої є економічний розвиток університету і університетського співтовариства. Тому в університетах економічно розвинених країн у першу чергу стали винаходитися і удосконалюватися нові форми фінансування науки, з'явилися підприємницькі структури у ВНЗ, потужні підприємницькі університети і підприємства-університети. При цьому досвід вивчення економіки університетів економічно розвинених країн показує, що освітня, науково-дослідницька та виробничо-технологічна складові є істотним, але не єдиним джерелом отримання доходів. Навіть визнані дослідницькі університети Північної Америки, Великобританії, Західної Європи, Австралії та інших країн заробляють додаткові кошти на сервісних послугах зовнішнім організаціям, у тому числі на наданні за оплату в оренду високотехно-

логічної інфраструктури університетів для проведення симпозіумів, з'їздів, конференцій, семінарів, різних соціальних і спортивних заходів, на лікувально-оздоровчому обслуговуванні членів місцевої громади медичними підрозділами університетів, на науковому консультуванні, фахових експертизах тощо. Істотною статтею доходу є й надходження з благодійних фондів, добродійні внески вдячних випускників університету і оплата за навчання від студентів. Так, оплата навчання іноземних студентів може складати істотну частину недержавних (додаткових) доходів ВНЗ.

Велика кількість ВНЗ одночасно з навчанням і науковими дослідженнями здійснює підприємницьку [8—14] та різноманітну інноваційну діяльність у сфері вищої освіти і освітньо-наукового обслуговування суспільства [1; 2—7]. Досвід провідних зарубіжних і, в першу чергу, американських, британських і австралійських університетів, свідчить, що одним із головних засобів підвищення ефективності і якості освітньої і наукової діяльності є так званий "академічний капіталізм" та інноваційне колективне підприємництво [13—14]. Цікавим також є досвід системи вищої освіти Російської Федерації із впровадження ідеї Г. Іцковича щодо так званої "потрійної спіралі" (гармонійної взаємодії університетів із промисловістю і державою) [3; 7], а також утворення проектоорієнтованих підприємницьких університетів із професійною організацією і розвитку підприємницьких університетів [14]. Значним результатом у поєднанні підприємництва, університетської науки і виробництва є утворення успішних підприємств-університетів [11—14], що вдало реалізують ідею співпраці університетів, виробництв і держави за моделлю "потрійної спіралі" [2—6]. Важливу суспільну функцію у підприємницькій діяльності як ВНЗ, так і промислових підприємств і держави в цілому відіграє вдала комерційна посередницька діяльність [11; 15—16].

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Проблема подальшого розвитку і удосконалення академічного підприємства — підприємства в сферах освіти і наукових досліджень — пов'язана з необхідністю виживання ВНЗ і подальшою розумною комерціалізацією їхньої статутної діяльності. Результати успішного створення і функціонування проактивних, підприємницько-наштованих ВНЗ, орієнтованих на ринкові потреби і сучасні вимоги суспільства, підтверджують необхідність впровадження університетського (або академічного) підприємства, розвитку (перетворення, трансформаційних змін) сучасних ВНЗ у напрямі підприємства, створенню нових інноваційних моделей дослідницьких підприємських ВНЗ. Важливою проблемою, на наш погляд, є вибір оптимального для системи вищої освіти України шляху реорганізації і змін, що могли б призвести до успіху і процвітання вітчизняних ВНЗ.

Метою цієї роботи є аналіз економічної доцільності існування й діяльності інноваційних підприємських університетів і їхніх комерційних структур, виявлення характерних рис комерційної академічної діяльності дослідницьких підприємських університетів, дослідження оптимальних організаційно-економічних механізмів інноваційного розвитку зарубіжних підприємських ВНЗ для подальшого використання їхнього позитивного досвіду у системі вищої освіти України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Роль дослідницьких університетів як центрів інноваційного розвитку країни розглянуто у публікації [1]. Автор — ректор НТУ "КПІ" академік М. Згуровський — пропонує п'ять кроків для інноваційного розвитку України. А саме:

- заснувати дієву державну політику, спрямовану на пріоритетний науково-технологічний розвиток;

- створити керовану інноваційну модель розвитку держави на основі затвердженням законом України (прийнятих у листопаді 2010 р.) шести пріоритетних напрямів науково-технологічного розвитку відповідно до існуючих людських і природних ресурсів, геополітичного стану і географічного положення України. На основі цих пріоритетів необхідно створити стратегічні програми розвитку (національні програми), що об'єднують власні наукові розробки, власне кадрове супроводження (передова університетська освіта), вітчизняний виробничий сектор і бізнес. Потрібно удосконалити державне управління інноваційною діяльністю шляхом підвищення рівня координації усіх складових інноваційного процесу (конкурентоспроможної науки, передової освіти, високотехнологічного виробництва, бізнесу) за прикладом США, Японії, об'єднаної Європи;

- Доцільно здійснити комплекс заходів щодо підвищення конкурентоспроможності національної науки та освіти. Для зменшення розриву між академічною та університетською наукою необхідно створювати такі освітньо-наукові середовища, в яких наука передає освіті останні досягнення, формуючи його передовий зміст, а освітній компонент наповнює наукову сферу талановитою молоддю, з якої виростуть майбутні вчені, які володіють сучасною методологією науки. У таких середовищах практично зникне кордон між дослідженням і дипломною або курсовою роботою, між викладачем і вченим;

- добитися дійсної автономії університетів;

- погодити вимоги до фахівців різних рівнів кваліфікації як роботодавців, так і освіти. Головним інструментом, що має сприяти процесу ефективної взаємодії сфер праці і освіти, є погоджена з Європейською загальною кваліфікаційною рамкою Національна рамка кваліфікації в Україні, збалансоване із потребами ринку праці і перспективними напрямками розвитку країни держзамовлення на підготовку фахівців;

- завершити формування єдиного законодавчого поля інноваційної діяльності, підготувати і прийняти Інноваційний кодекс України [1, с. 13].

Автор також окреслює необхідність використання на практиці теорії "потрійної спіралі" відомого вченого і практика Г.Іцковіца, яку використовують у всьому

світі.

Професор Стенфордського університету Генрі Іцковіц, автор теорії "Потрійної спіралі" [2], упевнений, що сьогодні саме університет стає центром національної інноваційної системи. У бесіді із кореспондентом російського видання "Експерт" він зазначає: "У суспільстві, заснованому на знаннях, університети стають центрами, що генерують технології і нові форми підприємництва, залишаючи за собою, природно, і наукові дослідження" [3]. Нова модель організації інноваційного процесу, яку він назвав моделлю "потрійної спіралі", заснована на ствердженні, що у сучасному суспільстві ядром інноваційної діяльності є університет. Він (університет) вступає до тісної співпраці з бізнесом, багато в чому беручи на себе функції його відділень із наукових досліджень і розвитку (R&D), стає головним центром прикладання державних зусиль щодо розвитку інновацій. Класичний університет перетворюється на підприємницький. Звичайно, він зберігає всю академічну складову, але при цьому робить упор на розвиток у студентах підприємницьких задатків для започаткування ними підприємства і самостійного бізнесу. Сутність запропонованої моделі "потрійної спіралі" полягає у тому, що вона об'єднує інноваційні зусилля ВНЗ, бізнесу і держави при центральній ролі університетів і, на думку професора Г.Іцковіца, є найраціональнішою формою інноваційної системи, яка підходить і для ринкового, і для неринкового суспільства.

Навчання в таких підприємських університетах повинне поряд із академічною роботою стимулювати і підприємницьку діяльність випускників, щоб вони, покинувши альмаматер, не побоялися брати на себе ці функції. Головний аргумент на користь такого розвитку університетів полягає в тому, що вони для цього мають все необхідне, більше навіть, ніж науково-дослідні інститути або науково-дослідні відділи компаній. Тому що університет — це місце, через яке тече людський капітал, тисячі студентів із новими ідеями, які можна випробувати і доводити до комерціалізації. При цьому університет — одна із складових "потрійної спіралі". Розглядаючи цю модель, не можна забувати про два інші її елементи: про промислові підприємства, державні структури і їхню взаємодію з університетами. Продовжуючи виконувати свої традиційні функції, ці структури набувають нової ролі у такій співпраці.

Університети такого типу перестають бути просто навчальними закладами, їхня роль стає ширшою — вони допомагають у відкритті маленьких фірм, які доводитимуть до стану комерціалізації продукти і технології, робитимуть їх корисними для промислових компаній і економіки держави. До завдання урядів, окрім того, що вони, як завжди, встановлюють правила гри і займаються управлінням суспільством, тепер додається виконання ще однієї функції — вони мають забезпечувати необхідні ресурси для стимулювання науково-дослідної і інноваційної діяльності в університетах.

Професор Г. Іцковіц також вказує на необхідність формування підприємницької культури у ВНЗ і обов'язкового залучення студентів до наукових досліджень. Він каже: "Якщо немає культури підприємництва, то її треба розвивати", а "науково-дослідна діяльність університетів є похідною від навчальної діяльності".

У статті Г. Іцковіца та ін. "Майбутнє університету і університет майбутнього: еволюція постулату у підприємницьку парадигму" [4] аналізуються останні дослідження ролі університету у суспільстві знань. Не так давно авторами роботи було розроблено модель "triple helix model", що вивчає зв'язки між ВНЗ, промисловістю і урядом (державою). На основі цієї моделі розроблено підприємницьку парадигму, яка розглядає роль університету, що стрімко збільшується, у технологічних інноваціях, а також як важливого суб'єкта в економічному розвитку суспільства. Автори зазначають, що поняття "підприємницький університет" стало глобальним феноменом.

Стаття Г. Іцковіца щодо створення бізнес-інкубаторів [5] присвячена аналізу моделей співіснування університетів, промисловості і держави у Радянському Союзі, країнах Європи і Латинської Америки, ліберальному

суспільстві (США) і утворенню нової моделі "потрійної спіралі", яка, на думку автора, є найефективнішою для співіснування і співпраці університету, промисловості і держави. Автор розглядає необхідні умови для розвитку підприємництва в університетах (підприємницькі університети), найскорішого впровадження результатів наукових досліджень ВНЗ і роль держави у підтримці і просуванні результатів наукових досліджень університетів у промисловість.

В іншій роботі Г.Іцковіца із Д. Доптен-Гультен "Можливо, вони можуть? Університетські центри із розповсюдження технологій як двигуни регіонального розвитку" [6], яку присвячено академічному підприємництву, увага фокусується на взаємозв'язку між регіональними умовами і системним дизайном університетських центрів із розповсюдження технологій. Вона вказує на те, що необхідно активувати такі центри так, щоб вони набули ролі активних двигунів у розвитку регіону.

У статті [7] за подібного до моделі "потрійної спіралі" Г.Іцковіца схемою "бізнес — влада — ВНЗ" досліджується інноваційний феномен Томська — лідера у сфері інновацій Російської Федерації. Томська область є однією з небагатьох у Росії, де склався і успішно функціонує високотехнологічний кластер. Автор статті зазначає, що створені в області умови сприяють реальному виробництву інновацій. Заступник директора науково-виробничого комплексу "Мікран" В.Кагадей вважає, що "дійсно, існує новий світогляд у новому середовищі "ВНЗ — інституту — приватний бізнес", що генерує інноваційні проекти. Томськ уміє писати проекти, розуміти їхню ринкову значущість, Томськ навчився розмовляти з інвесторами". З погляду на це компанія "Мікран" є найчіткіше вбудованою в ланцюжок "ВНЗ — наука — влада — бізнес". У статті зазначається, що рецепт успіху є досить простим: "якщо запозичити роками напрацьований на Заході досвід, додати столітню російську вузівську історію, радянський інженерний заділ, просту російську кмітливість, організаційний ресурс влади і при цьому довго і наполегливо працювати, то буде вам інноваційне диво".

Автор терміна "підприємницький університет" Б. Кларк виділив наступні головні напрями трансформації звичайної університетської структури до підприємницького університету [8, с. 5]. Це:

- посилення управлінського ядра університету;
- розширення і розвиток університетської периферії;
- диверсифікація джерел фінансування;
- стимулювання основного професорсько-викладацького складу;
- розвиток інтегрованої підприємницької культури.

Метою роботи [9] є винесення на загальне обговорення представлених авторами основних ідей, концепцій, теорій і практик, пов'язаних із підприємницьким університетом. Оскільки концепція підприємницького університету залишається досить нечіткою, в роботі наводяться результати бібліографічних досліджень щодо з'ясування його семантичних й оперативних аспектів. Концепція є культурно-залежною, і її розуміння включає розгляд її соціального та економічного зовнішнього середовища. Крім того, на думку авторів, важливо розглядати багатовимірний аналіз і не звужувати основну ідею підприємництва до фінансового вимірювання.

У більш широкій перспективі парадигма підприємницького університету може вважатися частиною наступного ряду: модель управління континентальним університетом; модель управління колегіальним університетом; модель управління ринковим університетом; модель управління підприємницьким університетом; модель управління корпоративним університетом; модель управління віртуальним університетом.

Модель управління підприємницьким університетом віддаляється від жорсткого урядового контролю завдяки та через механізми фінансування. Вона стає ближчою до університетів у Великобританії, Нідерландах й інших північних країнах, які зробили великий внесок у розробку концепції і сприяли її успішному практичному застосуванню. З іншого боку, системи освіти у Франції, ФРН та Румунії демонструють сильну негативну реакцію на цю уп-

равлінську модель.

Схожість між підприємницькою фірмою та університетом є прийнятною, але те, що в даний час у деяких колах не допускається й не приймається — це ідея, згідно з якою університет також може генерувати прибуток, як і у випадку підприємництва (підприємницької фірми). Як реакція на попередній виклик, університет, який управляє собою з фінансової та інституційної точок зору та який наближається до характеристик підприємницької фірми, буде реінвестувати свої доходи від його відділів і лабораторій та буде забезпечувати матеріальну і моральну стабільність і процвітання викладання, наукових досліджень, а також супутніх робіт і допоміжного персоналу. У цих випадках відсоток бюджетних коштів, отриманих від урядів, безумовно, буде зменшуватись.

Місія інноваційного підприємницького університету полягає у збереженні і збагаченні національної та загальнолюдської культури; його мета — підготовка і формування фахівців, його цілі — правильні й чіткі реакції щодо вимог суспільства, частиною якого є сам університет. Загальними визначеннями, якістю і характеристиками підприємницьких університетів можуть бути такі:

— в основі підприємницького університету лежить сильний центр прийняття рішення, здатний швидко адаптуватися до вимог ринку, що розвивається та збільшується. Центр прийняття рішень повинен бути спроможним заснувати на основі ринкової конкуренції ті структури, які, ґрунтуючись на своїй репутації, ресурсах і компетенціях, можуть активно реагувати на сучасні вимоги шляхом сприяння необхідним навчальним програмам, шляхом створення експериментальних структур тощо;

— підприємницький університет заснований на тому, що зазвичай називається "центрами передового досвіду". Мається на увазі, що такі організації добре забезпечені з технологічної точки зору, мають компетентних фахівців, спеціалістів, які сприйнятливо до нових викликів і можуть бачити нові теми досліджень;

— підприємницький університет має значні фінансові ресурси, здатні покривати дослідження, які не призводять до позитивних очікуваних результатів. Іншими словами, університет може підтримувати дослідження, які не дають доходу;

— центральні структури підприємницького університету демонструють і передають винятково підприємницький дух. Вони мають змогу встановлювати міцні зв'язки з організаціями із зовнішнього середовища, які ще не знайомі з перевагами підприємництва, з метою подальшого збереження та розвитку університетських структур.

Підприємницький університет може бути охарактеризований і з позицій:

- капіталізації знань;
- взаємозалежності між університетами, підприємствами та державною владою;
- інституційної незалежності;
- диверсифікації форм організації з метою досягнення балансу між залежністю і незалежністю;
- прийняття змін і рефлексивності.

Можна навести ще таке визначення характеристик підприємницького університету:

- зв'язок між інноваціями і підприємницьким духом;
- важливість заробляти гроші;
- співвідношення між внутрішнім і зовнішнім підприємництвом.

У книзі про підприємства-університети в Австралії [10] ще у 2000 році проаналізовано стан австралійських університетів у контексті концепції підприємницького університету. Цей аналіз є досить критичним і розкриває проблеми щодо зміншення підприємницької і академічної культури, що виникають у результаті діяльності підприємств-університетів Австралії. Зазначається, що майже всі австралійські університети в кінці ХХ сторіччя являють собою тією або іншою мірою підприємства-університети. Термін "підприємство-університет" є розвитком поняття "підприємницький університет", заснованого на вивченні Б.Кларком конкретних ВНЗ (case study) нового типу діяльності — університету підприємницької діяльності [8], до характеристики університету як "підприємства" в цілому

[10; 14]. Критичний аналіз форми діяльності "підприємства-університету" свідчить, що в Австралії у 1990-х роках на практиці склалася ситуація, коли розширення меж підприємницьких функцій у австралійській системі вищої освіти дозволили їй в кінці ХХ-го століття різко вирватися вперед у світові лідери експортерів освітніх послуг. Тому цікавим і повчальним є аналіз стану австралійських університетів і концепції "підприємства-університету" [10; 14], бо сьогодні майже всі австралійські університети тією чи іншою мірою є "підприємствами-університетами". Такі університети поєднують змішану приватно-державну економіку з досить незвичною діловою (підприємницькою, бізнесовою) культурою і академічними традиціями. Ця культура не є дійсно діловою культурою приватного підприємства. У бюрократичну систему управління державної установи, що розкривається сьогодні під зовнішнім тиском, були привнесені деякі елементи бізнесу — конкуренція; обмеженість ресурсів; маркетинг; посередництво; певна, сформульована у грошовому вираженні мета. "Підприємство-університет" є якимось гібридним інститутом, націленим на поєднання в короткостроковому періоді можливостей і здібностей реагувати на зовнішні зміни, управляти напругою і протистояти зовнішньому тиску. З позицій політичної економії "підприємства-університети" знаходяться майже посередині між суспільними академічними інститутами, якими вони були, і приватними компаніями (якими, як багато хто вважає, вони вже стали). Вони є відповідальними за свій фінансовий стан, що об'єднує їх із бізнес-фірмами. Проте ними рухає академічний і інституціональний престиж тією ж мірою, що і фінансовий прибуток. Їхнє фінансування носить змішаний характер (державне і приватне). Приватне і комерційне фінансування забезпечує більший потенціал для інституційної свободи дій і незалежності університетів і стає для них центральним. Новий упор на підприємництво робиться як в стратегічному (керівному) ядрі, так і в академічних підрозділах. Результати дослідження особливостей австралійських університетів показали, що найбільш успішними "підприємствами-університетами" стали ті, що поєднують в собі три такі складові:

- підприємницьку здатність створювати і використовувати можливості щодо заробляння грошей;
- логічно побудовану організаційну структуру, що забезпечує здатність зосереджуватися на виконанні завдань;
- сильну академічну культуру.

Ці три складові є достатніми для короткочасного успіху, але для масштабніших викликів їх недостатньо. У всіх "підприємств-університетів" Австралії існують певні обмеження, викликані напругою, що існує поміж академічною і управлінською точками зору і яка значно знижує ефективність внутрішніх університетських перетворень. Тому університети потребують не просто підприємництва, ефективно організації структури і академічної культури, але й оптимального поєднання всіх трьох складових.

Досить успішним прикладом університетського підприємства є Підприємство Кембриджу (ПК) при університеті Кембриджу для комерціалізації його науки [11—12].

Цілями ПК є якомога скоріше направлення у бізнес перспективних нових розробок шляхом ліцензування права інтелектуальної власності та:

- побудови зв'язків із університетською професурою для того, щоб професори повідомляли університет про свої багатообіцяючі (потенційно вигідні) інновації для подальшої спільної роботи між університетом і професорами з метою ефективного ліцензування інновацій і продажу їх компаніям;

- роботи у напрямі забезпечення фінансової стабільності, щоб отримати довгострокові перспективи для професорів університету, кафедр і всього університету;

- бути цікавим партнером для промисловості та інвесторів, які мають можливість отримати університетські розробки, і якомога швидше направити їх через комерційні канали (впровадити у різні сфери промисловості з комерційною вигодою для ПК, університету і його співробітників).

У своїй діяльності ПК використовує наступні сім

принципів роботи.

1. Приймати пропозиції щодо винаходів від професорів там, де комерційні канали є найкращим способом втілити ідею у розробку і вивести у подальшому на ринок.

2. Брати багатообіцяючі винаходи і працювати з ними для того, щоб збільшити їх цінність шляхом їхнього ліцензування, патентування, а також оцінюючих процесів.

3. Ефективно працювати із винахідниками, щоб підтримувати їхні креативні задуми, розв'язувати конфлікти і робити так, щоб місія університету і мета професора співпадали в синергії.

4. Знайти найкращого партнера (компанію, яка купить ліцензію або якогось інвестора) для того, щоб просунути ідею на ринок.

5. Обговорювати чесні та резонні умови передачі ідеї, які відображали б фінансову цінність цієї ідеї.

6. Проводити переговори і мати позитивні результати бізнесоперації із продажу ліцензії.

7. Наглядати за цією бізнес-операцією після її завершення для того, щоб комерціалізація ідеї була якісно завершеною.

Університетом Кембриджа у 2005 році було розроблено нові правила інтелектуальної власності. Ці правила встановлюють, що університет володіє винаходом, який було зроблено під час проведення досліджень працівниками університету під час їхньої роботи в університеті. Розроблено також правила, коли прибуток від використання цієї інтелектуальної власності ділиться між університетом та її безпосереднім винахідником.

Інтелектуальна власність включає в себе прояв нових ідей, інформації та знань. У контексті університету інтелектуальною власністю може називатися інформація, вироблена як результат дослідницьких проєктів, співробітництва, консультацій та іншої діяльності. Правила інтелектуальної власності — це правила, які захищають власника. Зазвичай першим власником інтелектуальної власності є або суб'єкт винаходу (винахідник, автор, який безпосередньо зробив відкриття), або його працедавець (у залежності від контрактних умов). Комерційне використання інтелектуальної власності може здійснюватися або самим автором (власником) цієї інтелектуальної власності, або шляхом ліцензування цієї інтелектуальної власності для використання іншою компанією. Найрозповсюдженішими типами інтелектуальної власності є: конфіденційна інформація, патенти, торгові марки та інженерні права.

ПК намагається бути гарним партнером із промисловістю, будучи і бізнес-агентом між професорами та компаніями, і посередником. ПК допомагає в ліцензуванні винаходів і передачі їх компаніям (через продаж ліцензії) так, щоб ці винаходи могли бути доопрацьованими, переданими, впровадженими (розробленими) у якості нових продуктів і послуг компаніями, які придбали ліцензії. ПК також допомагає в пошуках фінансових засобів на ранніх стадіях розвитку інноваційної ідеї. ПК працює у співробітництві з винахідниками університету Кембриджа для ліцензування та розповсюдження інформації про нові технології широкого спектра діяльності — від біологічної науки до інженерних рішень і розробок. ПК є готовим співпрацювати з компаніями, що зацікавлені в купівлі технологій в університеті Кембриджа. ПК працює з компаніями за індивідуальним принципом, щоб визначити особливості їхніх інтересів, спрямовують увагу компаній до тих інновацій, що є для них цікавими. Ці інновації і технологічні розробки зазвичай знаходяться на ранній стадії розвитку та потребують від компанії, яка купує ліцензію, певної (іноді — істотної) участі — до того, як завершений комерційний продукт буде готовим і придатним для продажу на ринку. З цієї причини ПК вважає, що треба вивчати і добре знати довгострокові плани компанії, а також добре розбиратися в технологічному процесі роботи компанії з метою надання компанії найбільш цікавих для неї винаходів і розробок.

Відкриття, отримані нові знання та новітні розробки співробітників університету Кембриджа можуть бути основою у створенні нових продуктів, процесів і послуг. Оцінка фінансового потенціалу цих нових винаходів, знань і розробок (у т.ч. техніки і технологій) є першим і важливим кро-

Табл. 1. Порядок розподілення прибутку у ПК

Прибуток	Винахідник	Кафедра	Університет
Перші 100000 фунтів стерлінгів	90%	5%	5%
Наступні 100000 фунтів стерлінгів	60%	20%	20%
Понад 200000 фунтів стерлінгів	34%	33%	33%

ком у рішенні, яку комерційну стратегію вибрати. ПК дає поради професорам університету з усіх питань, пов'язаних із захистом інтелектуальної власності, написання та заповнення документів із реєстрації патентів, а також займається підготовкою та супроводженням цих документів. ПК співпрацює з інноваторами та винахідниками всіх кафедр університету. Більшість винаходів в університеті знаходиться на ранній стадії розробки та потребує істотних інвестицій в їхнє подальше доопрацювання — до тих пір, поки ці винаходи не перетворяться у кінцевий продукт. Продаючи за ліцензіями університетські розробки, університет досягає того, що ці розробки використовуються та допрацьовуються тими компаніями, в яких є кращі можливості та бажання це зробити. ПК працює у співробітництві з університетськими дослідниками і контролює (здійснює моніторинг) їхні дослідження в усіх сферах, починаючи з біологічної науки і закінчуючи інженерними науками. ПК проводить переговори з ліцензійних угод, щоб передати університетські розробки компаніям через контакти в галузі електроніки, фармацевтики, комп'ютерних та інженерних технологій тощо. Крім цього, для своїх академічних розробок ПК допомагає проводити ліцензування матеріалів, що надаються іншими навчальними закладами та промисловістю.

Процес роботи з новим винаходом в ПК є дуже прискіпливим і важливим для подальшого впровадження (виводу на ринок, продажу) нової розробки. Головним у цьому процесі є визначення вартості ліцензування і заохочення. Разом із винаходом, ПК працює, щоб визначити потенційні компанії, зацікавлені у покупці розробок і вирішити, як винахідник буде брати участь у процесі комерціалізації. З одного боку, винахідники самі можуть знати про зацікавлені компанії, з іншого боку, підприємство володіє широкою базою даних і зв'язками та може знаходити нові зацікавлені компанії. Іноді ПК може підготувати неконфіденційні промоутерські (рекламні) брошури та розіслати їх у всі компанії з метою їхнього зацікавлення.

Кожна заява на ліцензування (продаж ліцензії) від винахідника, що надходить до ПК, оцінюється за декількома параметрами: потенціал прибутку; можливість успіху; вартість. Якщо винахідник вважає, що його винахід має комерційний потенціал, він може звернутися до ПК і через місяць після того, як ПК отримає всю пов'язану із предметом винаходу інформацію, ці два суб'єкти вирішують, чи може ПК працювати з цією розробкою. Якщо "так", то ПК готує документ, в якому прописані всі кроки роботи, що включають патентування, а також чітко прописані кроки оцінки процесу в роботі. ПК також інформує кафедру, на якій було зроблено винахід, про те, що інформація про нього виставлена на патентування (кафедра є одним із суб'єктів отримання прибутку в майбутньому). Порядок розподілення прибутку у ПК між винахідниками, кафедрами і самим Кембриджським університетом є таким, як показано в табл. 1.

Фінансові показники роботи ПК можна отримати на його веб-сайті. Так, наприклад, із 1 серпня 2007 року по 31 липня 2010 року вони становили:

- прибуток від передачі технологій та інновацій — 27,3 млн фунтів;
- виплати академічному персоналу університету та іншим задіяним у діяльності підприємства особам — 22,3 млн фунтів;
- витрати (операційні витрати) — 7,6 млн фунтів;
- інвестиції в патентну власність — 2,5 млн фунтів.

ВИСНОВОК

Зарубіжний досвід свідчить, що організоване підприємництво у ВНЗ, комерціалізація освітньої, науково-дослідницької і виробничо-конструкторської діяльності приносить значні кошти у бюджет ВНЗ, що є одним із видів диверсифікації його доходів. Підприємницькі університе-

ти різних типів, підприємства-університети, проєкто-орієнтовані професійні підприємницькі університети характеризуються бажанням перетворень, впровадження інновацій, самостійного заробляння позабюджетних грошей. Як правило, вони є самодостатніми, мають стабільний фінансовий стан, оптимістичні прогнози на майбутнє, потужний освітньо-науковий колектив із корпоративною підприємницькою культурою. Результати їхньої діяльності позитивно впливають на рівень розвитку як регіональної науки, освіти, економіки, промисловості, так і на соціально-культурне життя місцевої громади. Все це підтверджує економічну доцільність існування інноваційних підприємницьких університетів в усьому світі. Позитивний зарубіжний досвід академічного підприємництва є корисним для вищої освіти України.

Література:

1. Згуровский М. З. Исследовательские университеты как центры инновационного развития страны // Зеркало недели. — 22—28 января 2011 г. — № 2. — С. 1—13.
 2. Ицкович Г. Тройная спираль. Университеты — предприятия — государство. Инновации в действии: монография / Г.Ицкович; пер. с англ. под ред. А.Ф.Уварова. — Томск: изд-во Том. гос. ун-та систем упр. и радиоэлектроники, 2010. — 237 с.
 3. Механик А. Развитие по спирали // Эксперт. — 13 декабря 2010. — № 49 (733).
 4. Etzkowitz H., Webster A., Gebhardt C., Terra B. R. C. The future of the university and the university of the future: evolution of ivory tower to entrepreneurial paradigm // Research Policy. — 2000. — № 29. — P. 313—330.
 5. Etkowitz H. Incubation of incubators: innovation as a triple helix of university-industry-government networks // Science and Public Policy. — April 2002. — Vol. 29, № 2. — P. 115—128.
 6. Etkowitz H., Goktepe-Hulten D. Maybe they can? University technology transfer offices as regional growth engines // Int. J. Technology Transfer and Commercialisation, 2010, Vol. 9, Nos. 1/2. — P. 166—181.
 7. Рыцарева Е. Томские зори // Эксперт. — 17 мая 2010. — № 19 (704).
 8. Clark Burton R. Creating Entrepreneurial Universities: Organizational Pathways of Transformation. IAU PRESS. ISSUES IN HIGHER EDUCATION / Wagon Lane, Bingley BD16 1WA. — UK: Emerald Group Publishing Limited. Howard House, 2008. — 164 p.
 9. Bratianu C., Stanciu S. An overview of present research related to entrepreneurial University // Management & Marketing. — 2010. — Vol. 5. — № 2. — P. 117—134.
 10. Marginson S., Considine M. The enterprise university: power, governance, and reinvention in Australia. — U.K.: Cambridge University Press, 2000. — 272 p.
 11. Cambridge Enterprise commercialising University science // University of Cambridge, U.K. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.enterprise.cam.ac.uk (03.05.2011).
 12. Starting a technology company. A guide for University of Cambridge staff and students / Edited by Miranda Weston-Smith and Peter Luebcke. Cambridge-MIT Institute. — U.K.: Published by Cambridge Enterprise University of Cambridge, 2006. — 62 p. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: www.enterprise.cam.ac.uk, enquiries@enterprise.cam.ac.uk (05.05.2011).
 13. Shlaughter, S., Rhoades, G. Academic Capitalism and the New Economy. Markets, State and Higher Education. — U.S.A.: The Johns Hopkins University Press, 2009. — 384 p.
 14. Грудзинский А.О. Проектно-ориентированный университет. Профессиональная предпринимательская организация вуза: монография. — Н. Новгород: Изд-во ННГУ, 2004. — 370 с.
 15. Грищенко І.М. Комерційна діяльність посередницьких підприємств: підручник для вищ. навч. закл. — К.: Грамота, 2009. — 448 с.
 16. Грищенко І.М. Формування механізму управління комерційним посередництвом / І.М. Грищенко. — К.: Грамота, 2007. — 367 с.
- Стаття надійшла до редакції 15.09.2011 р.